

AGRESJA W SZKOLE I JEJ PRZECIWDZIAŁANIA

„Dzieci i młodzież mają prawo do wzrastania w bezpiecznym środowisku, wolnym od przemocy, a obowiązkiem dorosłych jest im to zapewnić”.

Agresja to zjawisko negatywne. Jest ono jednak codziennym elementem naszego życia. Tkwi w osobowości każdego człowieka.

Ze zjawiskiem przemocy i agresji spotykamy się wielokrotnie w domach, w szkole i na ulicach. Coraz częściej też czujemy się bezradni wobec docierających do nas za pośrednictwem mediów informacji o kolejnych aktach przemocy. Często mamy do czynienia z różnymi aspektami agresji, spotykamy się z nimi w życiu codziennym. Począwszy od złośliwości, kpin i poniżania, a skończywszy na pobiciu czy zabójstwie.

Tak szeroko potraktowany problem może uświadomić niektórym, że agresja wśród dzieci i młodzieży jest zjawiskiem narastającym, procesem, który zaczyna się od drobnej dokuczliwości i szkodzeniu dobremu samopoczuciu aż do ciężkich przestępstw.

POJĘCIE AGRESJI

Autorzy zajmujący się problemem agresji w podobny sposób definiują to pojęcie. Oto niektóre z definicji:

- Wszelkie działanie (fizyczne lub słowne), którego celem jest wyrządzenie krzywdy fizycznej lub psychicznej – rzeczywistej bądź symbolicznej – jakiejś osobie lub czemuś, co ją zastępuje. Agresja jest zazwyczaj reakcją na frustrację, jest też przejawem wrogości. Rozróżniamy agresję fizyczną i agresję słowną oraz agresję bezpośrednią skierowaną na osobie lub rzecz wywołującą uczucie wrogości, agresję przemieszczoną –

skierowaną na obiekt zastępczy oraz samo agresję – skierowaną na samego siebie.

- Działanie, u którego podłoża leżą gniewne emocje i nieprzyjazne intencje, działanie, które ma na celu wywołać u drugiej osoby ból, strach, niepokój bądź wewnętrzne cierpienie. Do natury aktu agresji należy jego umyślność.
- Reakcja polegająca na działaniu szkodliwymi bodźcami na inny organizm.
- Aspołeczny sposób zachowania się wynikający z wrogich intencji i chęci szkodenia innym lub niszczenia.
- Zachowanie skierowane przeciw określonym osobom lub rzeczom i przyjmujące formie ataku.

Agresja może być następstwem niezaspokajania jednych z podstawowych potrzeb człowieka: miłości i bezpieczeństwa.

Przeżywanie uczuć i emocji jest naturalną reakcją na to, co dzieje się w kontaktach z otoczeniem, jest też źródłem wielu nieporozumień. Mamy ogromne kłopoty z okazywaniem sobie uczuć i nazywaniem ich.

Nie wyrażone uczucia powodują, że żyjemy w dużym napięciu i często reagujemy agresją. Tworzą się wtedy bariery w kontaktach z innymi.

Ekstremalna forma agresji to okrucieństwo, które jest szczególnie trudnym problemem wychowawczym. Jest to działanie niszczące fizycznie lub psychicznie żywą istotę, w sposób szczególnie gwałtowny lub wymyślny.

Okrucieństwo dla sprawdzenia siebie.

U młodszych dzieci występuje rzadko, u starszych częściej, szczególnie w połączeniu z chęcią zaimponowania rówieśnikom. Chęć taka może być wyłącznym motywem okrucieństwa.

Okrucieństwa dla przyjemności, nazwane sadyzmem.

U dzieci i młodzieży może ono pojawiać się w postaci znęcania się nad słabszym, często przyjmuje postać ukrytą, zamaskowaną.

Innym rodzajem okrucieństwa jest chęć panowania nad innymi – poprzez wzbudzanie atmosfery grozy, podziwu dla zuchwałości, czemu często towarzyszy fascynacja własnym lękiem.

Uczestników czynu można powiązać z sobą jako spiskowców, podporządkować ich sobie. Lęk przed konsekwencjami dokonanych czynów może być czynnikiem silnie integrującym sprawców i odsuwającym ich od społeczeństwa.

Okrucieństwo z nienawiści.

Ta postać pojawia się w okresie dorastania i jak każda agresja może podlegać mechanizmowi przemieszczenia. Nienawiść ma swoje źródło w poniżeniu, poczuciu krzywdy, niesprawiedliwości, również w zazdrości. Może także wyrastać z ideologii. Jest to wówczas ideologia patologiczna.

Inna kategorią okrucieństwa jest akt zemsty. Nie musi to być działanie „gorące”, jak w nienawiści, gdyż zemsta bywa często realizowana przemyślnie i na „zimno”.

Okrucieństwo występuje także jako wyładowanie nagromadzonej agresji, będące wynikiem wewnętrznych kumulujących się napięć lub powtarzających się często frustracji. Charakteryzuje się ono tendencją do emocjonalnej autostymulacji, wzmagającej okrucieństwo. Postać ta może wystąpić między innymi podczas wymierzania dzieciom przez rodziców kary cielesnej. Dziecko jest coraz silniej bite, aż do fizycznego okaleczenia, a niekiedy dochodzi nawet do jego śmierci. Stan taki nazywamy zespołem maltretowanego dziecka. Rodzice najczęściej tłumaczą, że „stracili nad sobą panowanie”. Z podobnym mechanizmem oraz uzasadnieniem spotykamy się u nieletnich oraz dorosłych przestępców.

SPOSOBY PRZEZWYCIEŻANIA AGRESJI

Jedną z przyczyn wywołujących agresję jest brak zainteresowań, nuda i nieumiejętność rozmawiania i słuchania. W takim przypadku powinno się oddziaływanie wychowawcze ukierunkować na te właśnie – rodzące agresję – czynniki poprzez naukę słuchania i mediacji oraz uwrażliwiania na uczucia innych osób. Tworzenie klubów zainteresowań, których celem jest wyrażanie postaw prospołecznych i uczenie nie agresywnych strategii rozwiązywania problemów.

Środkiem wychowawczym stosowanym może być kara – skuteczna tylko wtedy, gdy karany akceptuje normę, za przekroczenie, której została ona wymierzona, nie można jej jednak uznać za podstawowy środek przeciwdziałający agresji, gdyż wywołuje ona jedynie przemieszczanie się agresji.

Aby skutecznie przezwyciężyć agresję należy dostosować do niej odpowiednie środki oddziaływania pedagogicznego.

Przeciwdziałając agresji frustracyjnej należy ustalić, które potrzeby uległy blokadzie powodując wystąpienie zachowań agresywnych oraz rozważyć możliwości ich zaspokojenia, na przykład zmienić metody wychowawcze rodziców, jeżeli w skutek otrzymywanych kar fizycznych, dziecko zachowuje się agresywnie.

W zapobieganiu agresji naśladowczej istotne znaczenie posiada zabezpieczenie dzieci przed szkodliwym wpływem modeli agresywnego zachowania się np. ograniczyć oglądanie filmów ukazujących obrazy agresji, starać się zainteresować dzieci filmami czy słuchowiskami o odpowiedniej dla nich treści, tj. takimi, które ukazują pozytywne modele postępowania, starać się izolować dziecko od zachowujących się agresywnie sąsiadów, kolegów znajomych czy nawet czasami bliskiej rodziny.

Środkami zapobiegającymi agresji instrumentalnej może być wykazanie jej nieskuteczności, np. dziecko, próbujące wymusić na rodzicach spełnienie swoich żądań za pomocą pogroźek, powinno przekonać się o bezskuteczności takiego sposobu zachowania. Tym samym zrozumieć, że cel swój może osiągnąć, gdy rodziców poprosi lub, gdy zasłuży na nagrodę, za pobieganiu tej agresji służy także wytwarzanie właściwych postaw społecznych oraz związanej z nimi hierarchii wartości. W przypadku agresji patologicznej powinno się zapewnić jednostce odpowiednią opiekę lekarską, gdyż samo oddziaływanie wychowawcze nie przynosi wtedy pożądanych rezultatów, dziecko musi przejść odpowiednie badania psychiatryczne oraz neurologiczne.

System przeciwdziałania agresji jest problemem, który chcemy rozwiązać. Jest to wspólny problem wszystkich nauczycieli. Musimy zdecydować się na pracę zespołową i wspieranie każdego wychowawcy w rozwiązywaniu trudnych sytuacji, budując jednolity front, tworząc jednakowe dla wszystkich nauczycieli procedury postępowania w sytuacjach przemocy. Poszukiwać skutecznych metod przeciwdziałania agresji. System ten powinien mieć jasno określone normy zachowania w szkole. Stopień i zakres agresji i przemocy powinien być poddany gruntownej i rzetelnej przemocy. Powinno się stosować stałą i systematyczną edukację dzieci i rodziców oraz sprawny i skuteczny system interwencji w sytuacjach przemocy.

Bibliografia:

1. Grochulska J., „Reedukacja dzieci agresywnych”
2. Okoń W., „Słownik pedagogiczny”, Warszawa 1987r.
3. Portmann, Rosemarie, „Gry i zabawy przeciwko agresji”
4. Skorny Z. „Proces socjalizacji dzieci i młodzieży”, Warszawa 1976r.

Opracowanie i skład komputerowy:

Honorata Baranowska   nauczyciel nauczania zintegrowanego

